

A PEDAGÓGUS ÉLETPÁLYAMODELL MINT AZ OKTATÁS REFORMJÁNAK HR-ESZKÖZE

THE TEACHER'S CAREER MODEL IN HR AS A TOOL TO REFORM EDUCATION

HORVÁTH SZILÁRD PhD-hallgató

Kaposvári Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

ABSTRACT

Ever since coming into force, following the fall of communism in Hungary, the Act LXXIX of 1993 on Public Education has been revised and amended several times, nevertheless, these reforms have not shown any noticeable improvement in education. The governing bodies and the requirements of the market have changed significantly and the education system has largely been unable to keep up. Over the past years, not only have we been unable to detect any signs that our public education has at the very least been sustained, but it has indeed noticeably deteriorated. This fact is supported by the results shown in the latest PISA surveys, which highlight that our education system has taken a downturn not only compared to OECD member countries but also compared to its own past performance. Time and again it has been pointed out that the main reason for this phenomenon is that education in Hungary is under-financed. A number of earlier studies have emphasised that the quality of education depends predominantly on the performance of the individual teachers and not on class size, number of lessons or on how well the classroom is equipped. The motivation of teachers is therefore vitally important, however, the previous wage schedule for public sector employees is inadequate for this purpose. One of the main objectives of the Act CXC of 2011 on Public Education is to implement a new career model and promotion system for teachers, which has fundamentally reformed HR in the area of pedagogy.

1. A köznevelés reformjának szükségessége

A köznevelés nagyszabású, komplex reformja évek óta tart hazánkban. Ennek szükségességét nem lehet vitatni, mert annak ellenére, hogy szeretünk hazánk által elért eredményekkel dicsekedni, mint a találmányok, vagy a Nobel-díjak száma, a hétköznapi és a nemzetközi PISA- felmérések elkeserítő képet mutatnak. A PISA-felmérés nem egyfajta országok közötti versenyt fémjelez, hanem a különböző oktatási rendszerek hatékonyságát mutatja. Leginkább az egyes országok saját rendszerének hatékonysága mérhető a sorozatos mérések eredményeivel (OECD PISA, 2012). A 2012-es PISA szövegértés feladatok alapján hazánk a 34 OECD állam rangsorában a 30. helyen szerepel. Hasonlóan gyenge eredményeket értek el a tanulók a matematika kompetencia területén is. Ha az eredményeket idősoron vizsgáljuk, látható, hogy a vizsgálatok mérésről – mérésre gyengébb eredményt hoztak.

Steklács (2006) definíciója szerint az írástudó: „Az a személy funkcionálisan írástudó, aki birtokában van mindannak a szükséges tudásnak és képességnek, amely képessé teszi

öt arra, hogy gyakorolhassa mindazokat a tevékenységeket, amelyekhez az írástudás szükséges ahhoz, hogy hatékonyan közreműködhessen az adott csoportban és közösségben, valamint az a személy, az olvasás-, írás-, és matematikai tudása lehetővé teszi, hogy használhassa ezeket a tevékenységeket a saját és közössége fejlődése érdekében.”

Steklács definícióját olvasva talán nem túlzás kijelenteni, hogy az oktatási rendszerünk ontotta és ontja a funkcionális analfabétákat, akik nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem tudják megállni a helyüket a munkaerőpiacon.

Az oktatást akkor nevezzük hatékonynak, ha az adott kibocsájtást (pl. tanítási teljesítmény) a lehető legkevesebb ráfordítással érik el, vagy adott ráfordítások mellett maximalizálják a kibocsájtást. Magyarországon 2010 óta nőtt a korai iskolaelhagyók aránya, szemben az uniós szinten tapasztalható trenddel. 2013-ban a korai iskolaelhagyók aránya elérte a 11,8 %-ot, ezáltal még messzebbre került a 10 %-os nemzeti célkitűzéstől. Különösen magas a korai iskolaelhagyók aránya a szakképzésben részt vevők (30 %), a kevésbé fejlett régiókban élők és a romák (82 %) (KSH, 2012/2013) körében. A tanárok nincsenek felkészítve arra, hogy megfelelő támogatást nyújtsanak a gyengén teljesítőknek és a potenciális korai iskolaelhagyóknak, a gyengén teljesítő iskolák pedig nincsenek arra kötelezve, hogy lépéseket tegyenek eredményeik javítására. Balácsi (2012) szerint oktatási rendszerünk egyenlőre nem képes kiegyenlíteni a szociális hátrányban lévő tanulók lemaradását, nem képes megteremteni az esélyegyenlőséget. Az eltelt évek alatt nemhogy szinten tartás, inkább sok esetben hanyatlás volt megfigyelhető.

Az oktatás eredményességét legtöbbször – legalábbis a kvantitatív oktatáseredményességi kutatásokban – a tanulók tanulmányi, illetve teszteredményeivel mérik. Ugyanakkor az eredményesség mérése, az oktatáseredményességi kutatások és az alkalmazott eredményességi mutatók tárháza ennél sokkal szélesebb, hozzátevé, hogy a témával foglalkozó elemzések és az abból levont következtetések során érdemes megfontolni a tudományterülettel szemben felmerülő kritikákat és az alkalmazott mutatók korlátait is (Györkös és Szemerszki 2014).

2. Az oktatás finanszírozása és megtérülése

Nagyon sok helyen egyszerűen az oktatás alulfinanszírozottságával magyarázzák az elkeserítő eredményeket.

Azt nem lehet vitatni, hogy az oktatásra fordított GDP arányos állami költés 2003-tól folyamatosan csökken, melyet az 1. ábra szemléltet.

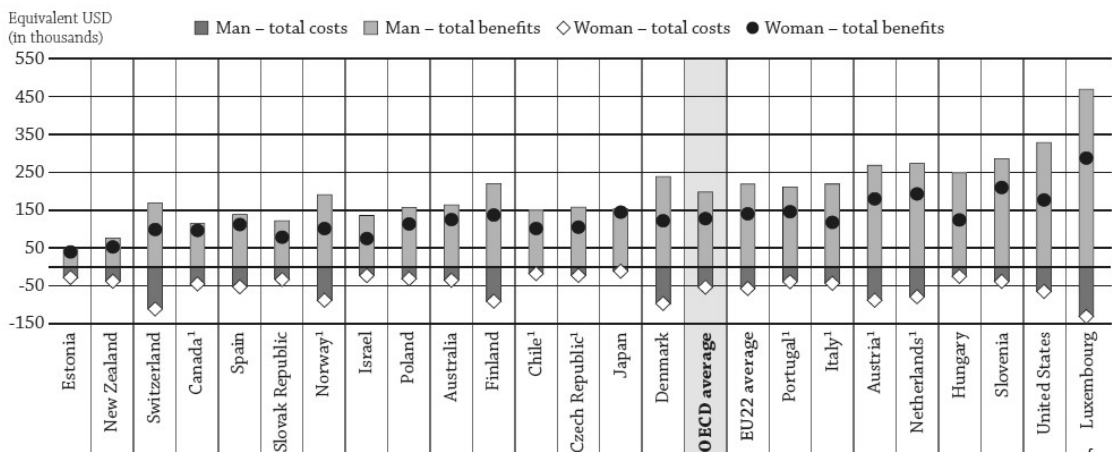
Vitathatatlan az a tény is, hogy az oktatás színvonalának növelésével számos pozitív externáliás hatás jelentkezik, például csökken a munkanélküliség, csökkenek a különböző szociális, egészségügyi kiadások. Alacsonyabb lesz a bűnözés, amely csökkenti a büntetés-végrehajtási költségeket. Megnö az önkéntes szolgáltatások nyújtása, mint az öreggondozás, családi segítségnyújtás. A műveltebb társadalom egészség-, és környezettudatos életvitelt feltételez, azaz kevesebbet dohányoznak az emberek, csökken az alkoholisták száma. Ebből következik, hogy az egészségügy kevesebb forrást igényel, a jó egészségi állapot lehetővé teszi, hogy az egyén hosszabb ideig dolgozzon, ezáltal tovább adózzon. Hazánkban az oktatás megtérülése az OECD által készített felmérés alapján kimagaslóan magas értéket mutat. Ez azonban nem ad okot a megelégedettségre, hiszen a megtérülés mértéke azért tűnhet nagyon jónak, mert a befektetés túlzottan alacsony. Az OECD által készített vizsgálat eredménye olvasható le a 2. ábráról.

1. ábra: Az oktatásra fordított kiadások alakulása a GDP arányában
 Figure 1.: Evolution of education expenditure as a percentage of GDP

(OECD és KSH alapján saját szerkesztés)

2. ábra: Az oktatásra fordított közkiadások és azok megtérülései nemek szerint
 Figure 2: The public spending on education and their profitability by gender

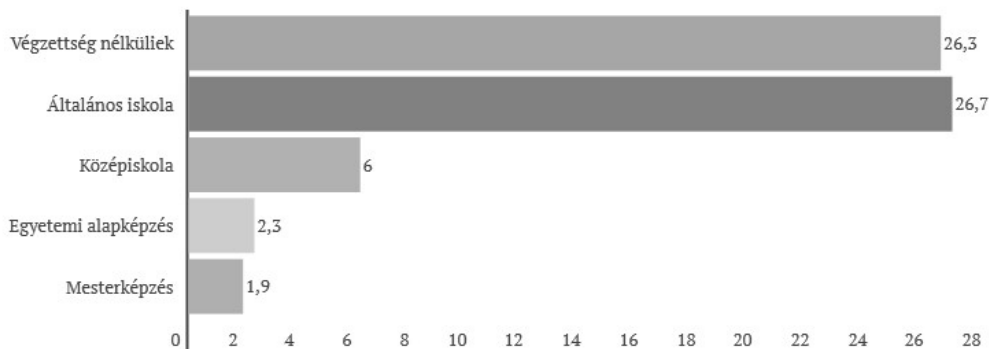
(Forrás: Education at a Glance 2016, p.202)

A honi köz- és felsőoktatás elsősorban a gazdasági szorítás kényszerére próbálja megtalálni a maga új útját. A piac, a marketingszemlélet ezt a szférát érte el legelőször. Ennek hatására indult el a létszám bővítés, amely szorosan kapcsolódik az ún. fejkvótához illetve az intézmény finanszírozásának igényét számító képletekhez, az állam által egy hallgatóért fizetett összeghez. Ezen belül is különböző szintek léteznek, hiszen nem mindegyik képzési forma egyformán költségigényes. Az integráció a másik nagy horderejű változás. Míg a hallgatói létszám emelésének következményei látványosak, az integráció olyan belső szervezeti átalakulás, amely hosszú évekre elnyúló vajúdási folyamat.

A kilencvenes évek létszámfejlesztési kampányát az is erősítette, hogy a munkanélküliség először a kevésbé képzetteket érintette, a diplomás pályakezdekők esélyei sokkal nagyobbak voltak az érettségizettekénél. A kvantitatív folyamatot még erősen torzította és torzítja ma is a piac és az állam által anyagilag jobban preferált pályákra képző szakok hallgatói létszámának emelkedése.

3. ábra: Munkanélküliségi ráta Magyarországon végzettség szerint (2013)

Figure 3: Unemployment rate in Hungary attainment (2013)

(OECD alapján saját szerkesztés)

Az iskolázottság másik munkaerő-piaci hatása a jövedelmekben figyelhető meg. Megállapítható, hogy a felsőfokú végzettség jövedelemhozadéka minden ország csoport esetén jóval meghaladja a középfokú végzettség hozadékát. Magyarország mind a középfokú, mind a felsőfokú végzettség tekintetében igen magas jövedelemhozadékkal jellemezhető. A foglalkoztatási- és a jövedelemhozadékot együtt tekintve elmondható, hogy Magyarország mindkét végzettség mutatójában magas értékeken áll, ami a vizsgált ország csoportok egyikére sem jellemző ilyen mértékben, bár a posztszocialista országok adatai nagyon közeli. Ez azt jelzi, hogy nálunk a tanulás hozadéka kiemelkedő, vagyis az alacsonyabb végzettségűek esetében hatalmas lemaradás mutatkozik, ami a csekély átlagos foglalkoztatottsági szintet figyelembe véve, komoly társadalmi problémák lehetőségeire figyelmeztet. (Györgyi 2014). Az oktatás egy nagyon összetett, sok területet átölelő komplex rendszer, melynek színvonala nem növelhető egyszerűen az állami támogatás emelésével. Öröndetes az a tény, hogy az állam egyre nagyobb szerepet kíván vállalni az oktatás fenntartásában és működtetésében, hangsúlyozva ezzel annak fontosságát. Próbálva leküzdeni az egyes települések és térségek közti tőkeerő képességeket. A pozitívumok mellett a negatívumok száma és hatása a nagyobb. Az anarchia, a kapkodás megrendítette az iskolai fegyelmet, fellazította a megszokott órai kereteket, a rendszeres munkáról leszoktatta a tanulókat. Éket vert a tanár és diák, a pedagógus és a szülő közé. Azzal, hogy a tanulók és a szülők jogait hangsúlyozta a liberális szemléletű pedagógia súlyosan megsértette a pedagógusok vezető szerepét. A „gyermekvezetőből” az ókori szintre redukált rabszolga lett. A tanulói közösségek is felbomlottak. Az amerikai iskolarendszer filmekben is látható anarchiája elért Európába. A fizikai erőszak eluralkodott az iskolákban az alsó tagozattól az egyetemig. Az erkölcsi bomlásról a sajtó, az elektromos média részletesen beszámolt.

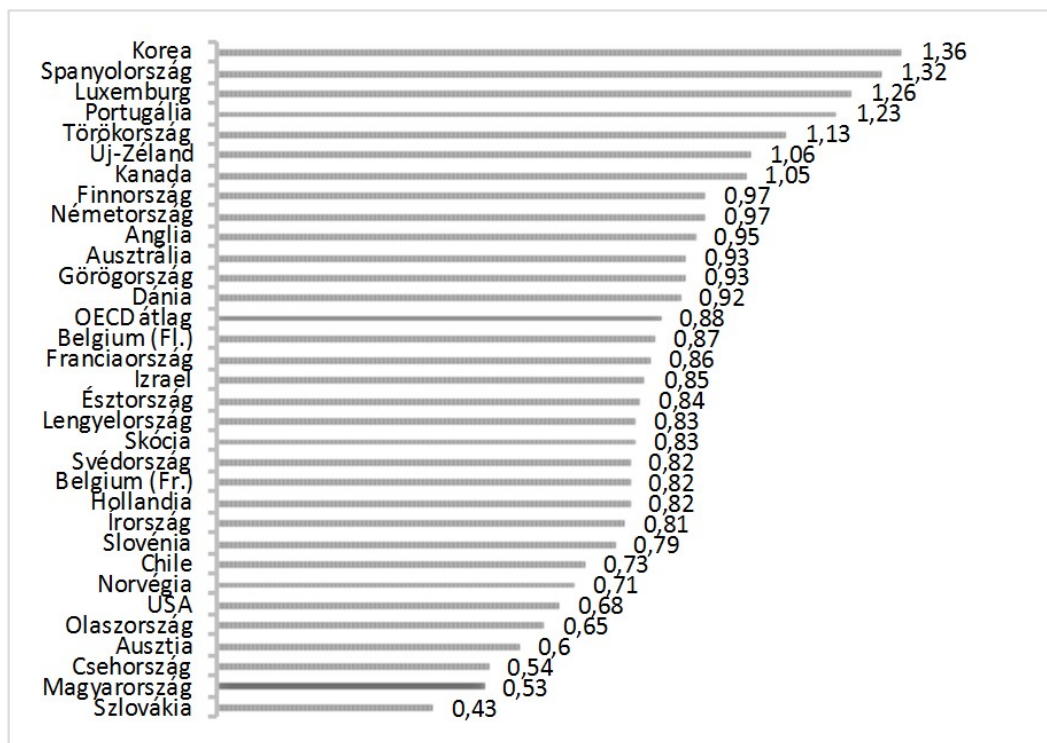
Az anarchia megszüntetésének egyik útja a pedagógus tekintélyének visszaállítása. Törvényileg kell biztosítani a pedagógus sérthetlenségét. Ő épp olyan hatósági személynek tekinthető, mint a bíró, az ügyész, a rendőr. A pedagógus sem okozhat a tanuló számára lelki és testi sérülést. A tanulóknak hozzá kell szokniuk a kudarchoz is. Itt a buktatás,

bukás kényes kérdése merül fel. A versenyre épülő társadalomban a kudarc hétköznapi jelenség. A latin közmondás is figyelmeztet: nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.

3. A pedagógus szerepe az oktatásban

Az oktatás egyik fő pillére maga a pedagógus, a pedagógustársadalom. Ahogy Sági és Varga (2010) fogalmazott: a diákok iskolai teljesítményét az oktatáspolitikai által is befolyásolható tényezők közül leginkább a pedagógusmunka minősége határozza meg. Ennek ellenére a pedagógusok hajdani tekintélye már a múlté, társadalmi megítélésük, anyagi helyzetük mind-mind a szellemi munkát végzők alsó szintjére sodorta őket (Varga 1998).

4. ábra: Relatív tanári keresetek (2012)
Figure 4. Relative teachers' salaries (2012)

(OECD alapján saját szerkesztés)

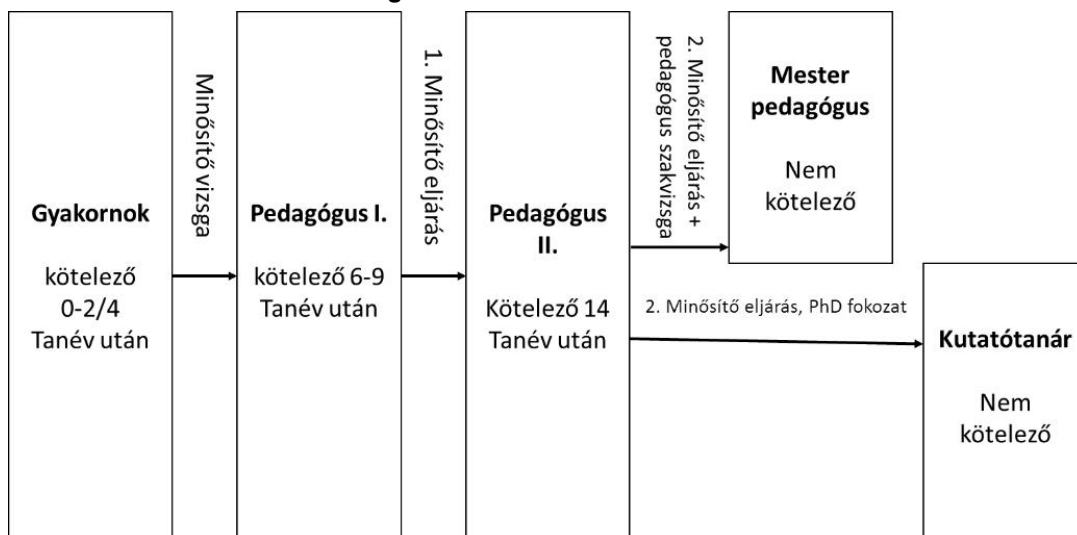
A pedagógusok megfelelő motiválása elengedhetetlen, a korábbi közalkalmazotti bértábla erre alkalmatlan volt. A 2011. évi CXCV. A köznevelésről szóló törvény egyik legnagyobb forradalmi pillére a pedagógus életpályamodell, mely alapjaiban reformálja meg a pedagógus HR-t.

A tanári jövedelmeket az elmúlt évtizedekben, a legtöbb országban bértáblákban szabályozták, melyek a végzettségi szintet (főiskola, egyetem) és a pályán eltöltött időt vették figyelembe. A keresetek az életkorral folyamatosan emelkedtek. A kutatások rámutattak arra, hogy ezek a bértáblák nem veszik figyelembe a munkaerőpiac sajátosságait, így a valóban jó képességű tanárok elhagyják a pályát. Ez a főleg a nyelvet ismerő nyelvtanárokra és a tudásukat másutt is jól használni tudó informatika és egyes természettudományi szakos pedagógusokra jellemző.

Heneman és Milankowski (1999) állítják, hogy a pedagógus bértábla a tanításban töltött idő és a főiskolán, egyetemen szerzett végzettségek alapján kategorizálja a pedagógusokat és nem a teljesítményük alapján. A különböző oktatási – gazdaságtani kutatások rámutatnak arra, hogy alig van kapcsolat a tanárok képesítésének szintje és a teljesítménye között, csak a tanári pálya elején lehet kimutatni a tanárok gyakorlati idejének negatív hatását a tanuló teljesítményére. A 4. ábra szemlélteti a közelmúltban bevezetett pedagógus életpályamodell.

5. ábra: A pedagógus életpályamodell

Figure.5: The teacher career model

(326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet alapján saját szerkesztés)

A magyar pedagógusminősítési rendszer kidolgozását a nemzetközi tapasztalatok feltáró vizsgálata előzte meg, amelynek alapvető célja tíz ország (Anglia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Németország, Olaszország, Románia, Spanyolország, Svédország és az Amerikai Egyesült Államok) gyakorlatának és tapasztalatainak összevetése volt, amely alapján ki lehetett dolgozni a magyar köznevelés és pedagógiai kultúra számára leginkább célravezető minősítési sztenderdeket (Falus, 2011).

A pedagóguspálya reformjának szükségességét jól alátámasztja egy a közelmúltban megjelent a 2012-es PISA vizsgálat egyik újabb kötete, ami a számítógép-használat és a mért kompetenciák közötti kapcsolatot taglalja. Röviden összefoglalva, minél többet használja egy tanuló a számítógépet, annál rosszabbak az eredményei. (OECD 2015)

Három fő tanulságot fogalmaztak meg a szakértők a vizsgálat eredményeit felhasználva:

1. Az infokommunikációs eszközökbe investált erőforrások és a szövegértés, matematikai és természettudományos műveltség javulása között nincs kapcsolat ezért minél több az egy tanulóra jutó számítógép és informatikai eszköz az iskolában, annál inkább romlott a matematikai teljesítmény 2003 és 2012 között.
2. Azokban az országokban, ahol kevésbé használják az internetet házi feladat megoldására az iskolákban, ott a szövegértési kompetencia gyorsabban fejlődik, mint azokban az országokban, ahol ez általános gyakorlat.
3. A számítógép használat és a teljesítmény között egy dombszerű kapcsolat van, ami azt sugallja, hogy az irányított, kontrollált számítógép használat az iskolában hatékonyabb, mintha egyáltalán nem használnának számítógépet, de a gyakori használat már célellentétes, mert rosszabb eredményekkel jár együtt.

Az, hogy az iskolai számítógép használat és a tanulói teljesítmény javulása között negatív a kapcsolat, már a 2009-es PISA vizsgálat is kimutatta. Akkor viszont pozitív kapcsolatot találtak az otthoni számítógép használat és a teljesítmény között, amit azzal magyaráztak, hogy az iskolai környezetben nem jól használják a számítógépet, míg otthon, saját idejében és kreatív módon használva a gépet, a tanuló teljesítménye javul. Most az otthoni számítógép használatával sem találtak már pozitív kapcsolatot. Érdekes módon még a digitális szövegértés esetén is igaz, hogy a túlzott, gyakori számítógép-használat inkább ront, mint javít.

Persze azt sem jelentik ezek az adatok, hogy a számítógépre nincs szükség, és azt sem jelenti, hogy ne kellene fejleszteni az iskolai számítógépparkokat

A pedagógusbérek rendezése és a pedagógusképzés színvonalának emelése nélkül azonban kidobott pénz marad minden efféle befektetés. A moderált számítógép-használat csak a megfelelő színvonalú, nem gépiesített, hanem egyénre szabott tanulási környezetben tudja a hatását kifejteni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet – a pedagógusok előmeneteli rendszere.
- Balázs Ildikó et al. (2013): PISA 2012 Összefoglaló jelentés, (OH, Budapest).
- Falus Iván (szerk.) (2011): Tanári pályaaalkalmasság –kompetenciák – sztenderdek Nemzetközi áttekintés. Eger.
- Gyökös Eleonóra–Szemerszki Marianna (2014): Hol tart ma az oktatáseredményességi kutatás? Új Pedagógiai Szemle, 64. évf. 1–2. szám, 43–64. o.
- Györgyi Zoltán (2014): Az oktatás eredményei, haszna, megtérülése in szerk.: Széll Krisztián (2014) Az OECD az oktatásról – adatok, elemzések, értelmezések, OFI Budapest, pp. 75–85.
- Herbert G. Heneman III, Anthony Milanowski, Steven Kimball (1999): Teachers Attitudes about Teacher Bonuses Under School-Based Performance Award Programs. *Journal of Personnel Evaluation in Education*. 12.4. 327–341
- OECD (2015), *Students, Computers and Learning: Making the Connection*, PISA, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239555-en>, Adatok letöltve: 2016. október.
- OECD PISA 2012 Results in Focus – What 15 year olds know and what they can do with what they know – OECD 2012. letöltés helye: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>, Adatok letöltve: 2016.október
- OECD (2016), *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016-en>, Adatok letöltve: 2016. október.
- Sági Matild–Varga Júlia: Pedagógusok. In: *Jelentés a magyar közoktatásról*. (2010).
- Steklács János (2006): Az olvasás jelentése és jelentősége ma. *Csodaceruza*, V. évfolyam 23.
- Varga Júlia (1998): Oktatás – gazdaságtan, *Közgazdasági Szemle Alapítvány*, Budapest p. 11.